

Відгук

офіційного опонента, доктора наук із соціальних комунікацій, професора кафедри маркетингу Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Бутиріної Марії Валеріївни

на дисертаційне дослідження Отрішко Марини Анатоліївни
«Медіакультура та медіадискурс інформаційного простору малих міст

України: соціокомунікаційна модель»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 061 «Журналістика»

Актуальність теми. Просторова парадигма нині збагачує аналітичний інструментарій міждисциплінарних досліджень комунікації. Топоси постають як змістотвірні категорії у вивченні комунікаційних осередків різної складності й масштабності. Складні зв'язки між простором, людиною, знанням і владою ще в 1970-ті роки засвідчив фукіанський “просторовий поворот”, довівши, що місце може потрактовуватися як концепт, котрий акумулює пам'ять, історію, образи, в яких відображається життєдіяльність спільноти.

Місто при цьому постає як простір, уможливлений розвиненими комунікаціями; матриця, яка наскрізно регламентує діяльність людей. В історії людства завжди простежувалася кореляція між формуванням урбаністичного простору і активізацією комунікаційних практик. Кількісні параметри міських утворень спричиняли потребу в масовоінформаційному обміні, каталізували перехід від протоформ до розвинених форм комунікації.

Опросторенню медіакультури та медіадискурсів у вимірі малих міст і присвячена дисертаційна робота Марини Отрішко, яка є актуальною і новаторською у підходах, ідеях, методології та висновках. Виразно актуалізуючи своє дослідження, авторка зазначає: “Публічно-комунікаційний простір малого міста, в якому живуть громадяни, так чи інакше впливає на сприйняття інформації, візуалізаційну асоціативність, аналітичну співставність та публічну комунікацію” (С. 20).

Авторка вдало окреслює проблему впливу медіа на соціокультурний розвиток малих міст, акцентуючи увагу на важливості інформаційного середовища для формування громадської думки та ідентичності. Вона прагне показати, як сучасне інформаційне суспільство, що переживає етап

глобалізації та стрімкого розвитку цифрових технологій, ставить нові виклики перед малими містами, що потребують особливої уваги в контексті медіакультури.

М.Отрішко здійснює ґрунтовний аналіз того, як медіа можуть підтримувати розвиток громадянської свідомості, сприяти соціальній інтеграції та допомагати адаптуватися до змін, викликаних глобалізацією. Дослідниця розуміє необхідність вивчати глобалізаційні ефекти через оптику глокалізації, яка врівноважує різновекторно спрямовані впливи.

Таким чином, обрана тема дисертаційного дослідження «Медіакультура та медіадискурс інформаційного простору малих міст України: соціокомунікаційна модель», є беззаперечно актуальною та має значну практичну цінність для царини журналістики. Результати і висновки дослідження можуть бути використані в розробці ефективних стратегій для оптимізації інформаційного простору на локальному рівні, в забезпеченні медіапідтримки чинників національної ідентичності та громадянської свідомості.

Для розуміння цінності рецензованої роботи важливо також вказати на те, що теоретичні положення достатньою мірою верифікуються за допомогою емпіричних методів — опитування, контент-аналізу, експертного інтерв'ю, анкетування тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження здійснено в межах: 1) міжнародного грантового проекту Journalism Education for Democracy in Ukraine: Developing Standards, Integrity and Professionalism (Журналістська освіта задля демократії в Україні: розробка стандартів, доброчесність та професіоналізм) – проєкт ЄС ЕРАЗМУС+, № 598964- ЕРР-1-2018-1-УК-ЕРРКА2-СВНЕ-JP, 2018–2022 рр.; 2) науково-дослідної роботи кафедри журналістики та філології факультету ІФСК СумДУ «Особливості формування національного інформаційного простору України: від радянської системи ЗМІ до демократичної моделі» (номер державної реєстрації 0115U001713) та «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи» (номер державної реєстрації 0121U111164).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується залученням і ретельним опрацюванням широкої джерельної бази, що дозволило авторці

цілісно і об'єктивно представити реальний стан розробленості проблеми інформаційного простору малих міст України; побудувати логічну концепцію дисертаційної роботи, доказово викласти матеріал.

Достовірність отриманих у дисертації результатів забезпечено методологічно вірним застосуванням комплексу підходів і методів наукового пізнання, що дозволило авторці багатоаспектно, на системному рівні охопити об'єкт дослідження, здійснити його вивчення та аналіз в межах предмета дослідження.

Дисертація (416 с.) складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (498 позицій), додатків.

Перший розділ дисертаційної роботи «Теоретико-методичні засади дослідження: понятійно-категоріальний апарат» зосереджений на побудові концептосфери дослідження, яка розгортається довкола стрижневого концепта «місто», поданого в контексті інформаційно-комунікаційних характеристик та публічно-комунікаційних ознак. Заслуговує на підтримку продуктивна міждисциплінарність, до якої вдається М.Отрішко при розробці теорії і методології дослідження. Дисертанткою здійснено термінологічний аналіз об'єкта дослідження, запропоновано авторську дефініцію терміну «мале місто» з метою введення його у терміносистему журналістикознавчих студій. У зміст концепта інтегруються різноманітні чинники, що характеризують його як багатофункціональну систему.

Особлива увага приділяється функціональним аспектам міського середовища, таким як культурна, інноваційна, інформаційна та регулююча функції, що взаємодіють у межах комунікаційного простору. Цікавими й глибокими є роздуми дослідниці про «креативність» у сучасному місті як чинник медіадискурсивних процесів функціонування медіакультури у інформаційному просторі, як чинник соціокультурної та інформаційної адаптації.

Авторка досліджує взаємодію міського середовища та культурних чинників, що формують соціальні та індивідуальні цінності мешканців, а також висвітлює вплив публічного мистецтва та меморіальних ландшафтів на культурну ідентичність міста. Рецепція медіадискурсів подається дисертанткою у вимірі людської екзистенції, через «взаємодію культури з процесом самостійного формування особистості, саморозвитком та співдією у комунікаційному середовищі: споживання чи творення інформаційного потоку» (С. 49). Водночас підкреслюється важливість інформаційно-комунікаційного простору для розвитку соціальних практик

та інтеграції культурних процесів у сучасному місті. Для авторки важливо показати органічний взаємозв'язок між медіакультурою та суспільною самосвідомістю, підкреслити, що вивчення простору - це також вивчення часу, оприявлення історії, висвітлення різних історичних періодів в їх соціальних, економічних, політичних особливостях.

Другий розділ дисертаційної роботи «Функціонування культурологічного дискурсу: публічно-комунікаційна характеристика» присвячений аналізу структури інформаційного простору сучасного міста, що формується через взаємодію соціальних, політичних, інформаційних та естетичних складових. Авторка слушно зауважує, що «взаємозв'язок естетичної свідомості особи у поєднанні з розвитком урбанізму допомагає людству зрозуміти нові процеси і особливості міста як естетичного феномену» (С. 71), адже взаємодія між естетичною свідомістю та урбаністичними змінами дозволяє усвідомити, як місто відображає потреби та прагнення його мешканців, а також, як воно стає платформою для розвитку нових культурних практик, творчості та інновацій, що сприяють його сталому розвитку.

Цілком погоджуємося із твердженням М.Отрішко про те, що місто виражає час, а культура нині має медіадискурсивну природу (С.62-63). Зокрема, у медіаполі віддзеркалюються рекламні артефакти, що представляють вуличну культуру (мурали, бігборди, афіші тощо).

Заслуговують на підтримку і наукова рецепція муралів як соціокомунікаційного феномена нашого часу із низкою притаманних йому функцій - меморіальної, інформаційної, естетичної тощо. Авторка доходить цікавого висновку про те, що графічно-візуалізаційна інтерпретація інформації у міському просторі корелює із явищем конвергенції в журналістиці, яка передбачає інтеграцію різних семіотичних форм.

У цьому контексті підкреслюється роль культурного дискурсу малих міст, який стимулює креативність місцевих жителів через публічно-комунікаційні проєкти, спрямовані на взаємодію у суспільстві, зокрема розглянуті авторкою проєкти тактичного урбанізму згідно теорії “малих справ”.

Разом з тим дослідниця проблематизує деструктивні наслідки окремих об'єктів вуличного мистецтва в малих містах. Зокрема, йдеться про вплив патогенних муралів на соціальну атмосферу, естетичний вигляд міста та інтеракції між мистецтвом і громадянами.

Авторка зосереджує увагу на тому, що «малі міста можуть брати участь у комунікаційно-публічному медіакультурному функціонуванні задля творення медіакультури» (С. 91), адже важливим аспектом є впровадження міжнародних культурних програм та ініціатив, таких як «Культура», «Креативна Європа» та інші, що сприяють сталому розвитку малих міст.

Третій розділ дисертації «Соціокомунікаційна модель інформаційного простору малих міст України» присвячено дослідженню культурного розвитку малих міст України в контексті медіакультури та її впливу на формування соціокультурного інформаційного простору. Авторка аналізує різноаспектність культурного розвитку в малих містах, враховуючи такі фактори, як історична спадщина, наявність культурних інституцій, активність місцевих громад і органів влади, а також економічний стан. Особливу увагу приділено вивченню функціонування медіа в цих містах, зокрема їхній естетичній складовій, що відображається в дизайні онлайн-медіа та друкованих виданнях. Зокрема, досліджено і елементи дизайну, і специфіку візуалізації, шрифтове оформлення та зображувальні матеріали, що визначають сприйняття медіа та їх функціональну роль.

Авторка визначає роль медіакультури у формуванні громадської думки та культурної ідентичності населення малих міст. Основним здобутком розділу є формування соціокомунікаційної моделі медіадискурсу для інформаційного простору малих міст України через емпіричний та прикладний аналіз. Зокрема опитування щодо сутнісних особливостей медіадискурсу як визначального елементу соціокультурної моделі інформаційного простору вказує на те, що основними джерелами інформації в комунікаційному середовищі є аудіальні та візуальні медіа. Також авторкою акцентується увага на впливі медіа на соціальні процеси, активізації громадської участі та розвитку медіаграмотності серед мешканців. Дисертантка слушно зауважує, що «сформована медіакультура посилює сприйняття інформаційно-комунікаційного простору та його процесів впливу на аудиторію і формування громадської думки» (С. 141).

Авторка проблематизує професійну етику в медіапрактиці для забезпечення об'єктивності та достовірності інформації, розглядає програми та ініціативи, спрямовані на покращення рівня медіаграмотності, обґрунтовує комплексний підхід до розвитку медіакультури в малих містах України.

Таким чином, дослідження Марини Отрішко свідчить про високий рівень наукової підготовки і методологічної культури авторки, її здатність

ефективно працювати з отриманими результатами та формулювати обґрунтовані висновки на основі об'єктивних даних.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії за спеціальністю 061 «Журналістика» і демонструє достатній рівень теоретичного обґрунтування та емпіричної підтверженості висунутих положень.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.

Достовірність отриманих результатів дослідження полягає в комплексному підході до збору та аналізу емпіричних даних, що включає використання різноманітних методів дослідження, таких як опитування, контент-аналіз та ін. Зазначені методи є валідними й репрезентативними щодо мети й завдань дослідження. Крім того, результати базуються на ретельному вивченні наукових джерел, що підтверджує їхню теоретичну обґрунтованість.

У дослідженні авторкою вперше проаналізовано чинники функціонування медіакультури та медіадискурсу малих міст України, а також розроблено соціокомунікаційну модель медіадискурсу інформаційного простору цих міст. Зокрема, досліджено особливості розвитку медіакультури в міському публічному інформаційному просторі, введено в науковий обіг поняття «мале місто», а також здійснено якісно-кількісну оцінку результатів опитування мешканців малих міст щодо медіакультури за допомогою статистичних методів. Удосконалено аналіз інформаційного простору у процесі формування креативних міст в історичному контексті, а також розглянуто проблеми розвитку медіакультури та особливості креативного інформаційного простору сучасних малих міст України. Подальшого розвитку набули теоретичні дослідження концептів медіакультури та медіадискурсу інформаційного простору малих міст України в контексті функціонування соціокомунікаційної моделі.

Дотримання вимог академічної доброчесності.

У дисертаційній роботі Отрішко Марини Анатоліївни «Медіакультура та медіадискурс інформаційного простору малих міст України: соціокомунікаційна модель» та наукових публікаціях, що містять основні наукові результати роботи, не зафіксовано порушень академічної доброчесності. Наукові результати, представлені авторкою для захисту, є результатом її власної роботи та належним чином відображені в публікаціях.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Невід’ємним підтвердженням високого рівня апробації дослідження є публікація основних результатів дисертації у 17 наукових працях. Авторка опублікувала 3 статті у фахових збірниках і журналах (одноосібно), 3 статті у фахових збірниках і журналах (у співавторстві), 1 статтю у виданні, що індексується в міжнародній наукометричній базі (Scopus) (у співавторстві), а також 10 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, що, зокрема, демонструє активне залучення авторки до наукових дискусій та обміну знаннями на міжнародному та національному рівнях.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження Отрішко Марини Анатоліївни полягає в чітко сформульованих теоретичних положеннях, що є евристично цінними для теоретико-прикладних досліджень медіакультури та медіадискурсу інформаційного простору малих міст України. Запропоновані концептуальні підходи розширюють існуючі наукові уявлення, сприяючи розвитку нових напрямів у дослідженні цих питань.

Практичне значення роботи полягає в розробці комплексних стратегій для покращення медіакультури в малих містах України, що сприятиме культурному розвитку та підвищенню якості урбанізованого інформаційного середовища. Отримані результати можуть бути успішно застосовані в рамках підготовки здобувачів освіти на всіх рівнях, а також при створенні навчальних програм та спецкурсів для освітніх програм спеціальності 061 «Журналістика». Крім того, візуалізаційно-графічні елементи, представлені в дослідженні, можуть бути застосовані при створенні навчальних і методичних матеріалів, що сприятиме продуктивності навчального процесу.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації.

Аналіз анотації засвідчує її повну відповідність ключовим положенням та результатам дисертації. У ній чітко і детально сформульовані основні результати дослідження, які цілковито узгоджуються з текстом роботи. Анотація структурована відповідно до вимог, що забезпечує її високу наукову та інформаційну цінність і представлена українською та англійською мовами.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи повноту і вагомість проведеного дослідження, варто висловити кілька зауважень, що мають переважно рекомендаційний характер.

1) На С. 45 Ви зазначаєте, що «характеристика функціонування поняття «місто» супроводжує потребу дослідження медіадискурсивних складових інформаційного простору», зокрема виокремлюєте поняття «креативність» у сучасному місті. Потребує уточнення, які чинники впливають на розвиток креативності у малих містах.

2) У дослідженні Ви розглядаєте медіадискурс поняття «культура» в контексті міського публічно-комунікаційного простору. Наведіть приклади взаємодії публічного мистецтва із громадськістю шляхом культурного діалогу.

3) Є дискусійним, а відтак потребує оціночного уточнення теза про те, що «рекламне повідомлення є частиною пейзажу та структури міста, тому мешканці повинні сприймати його позитивно як важливу частину міського середовища» (С. 67)?

Загальний висновок та оцінка дисертації.

Враховуючи актуальність теми, отримані результати та практичну значущість вважаємо, що дисертаційне дослідження Отрішко Марини Анатоліївни «Медіакультура та медіадискурс інформаційного простору малих міст України: соціокомунікаційна модель», відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами від 30.05.2024 р. (Постанова КМУ №507) та вимогам до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 р. № 40. Авторка, Отрішко Марина Анатоліївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 «Журналістика».

Офіційний опонент:
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри маркетингу
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Підпис: *Бутиріної Маріи*
Засвідчую:
вчений секретар
Вченої ради
Калюченко Т.М.

Марія БУТИРІНА